

א. הרב והתלמיד – החיבור והעצמאות

תלמוד בבלי ברכות דף ז עמוד ב

ואמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: גדולה שמושה של תורה יותר מלמודה. שנאמר: "פה אֵלִישֶׁע בֶּן-שָׁפְטָא אֲשֶׁר-יִצְקָ מֵיָם עַל-יְדֵי אֱלִיהוּ" (מלכים ב ג, יא). למד לא נאמר, אלא "יצק". מלמד שגדולה שמושה יותר מלמודה.

- הסבירי את הביטוי "גדול שימושה יותר מלימודה"?
- כיצד לומדים זאת מאלישע ואליהו?
- למה לדעתך שימוש תלמיד חכם משמעותי יותר מלימוד תורה מפיו?

רגע של עברית:
הביטוי/ הניב "יצק מים על ידיו"

הרב אלחנן סמט, פרקי אלישע:

שימושו של הרב (- שירותו האישי) מהווה סוג של לימוד ממנו, ויתרונו על פני הלימוד הרגיל בכך שהוא תמידי. כך מתאפשר לתלמיד לימוד רב יותר, הן בכמות הזמן והן בחשיפה לנושאים מגוונים. התלמיד זוכה ללמוד בעת "שרואה מנהגיו ושומע דבריו" של רבו, גם בחיי היום-יום שלו, על כל פרטיהם הקטנים. אפשר שכונות דרשותיהם של חז"ל הייתה ליותר מכך: "שימושה של תורה" אינו רק סוג של לימוד תורה שיש בו יתרונות כמותיים ואיכותיים. זהו סוג שונה במהותו של קשר נפשי בין הרב לתלמידו. קשר זה נוצר על ידי מתן שירות אישי וחיים בצוותא עם הרב, ויש בו עדיפות מהותית על הקשר האינטלקטואלי הנוצר בין הרב לתלמידו בלימודים המשותף. בין הרב למשמשו נוצרת זיקת נפש מעין זו שבין האב לבנו, והתלמיד המשמש את רבו זוכה להעשיר את נפשו מתוך מגע קרוב עם נפש רבו בתחומים שאין למילה הנאמרת תפיסה כלל.

... ועדיין ניתן להוסיף על כך: בשורותו של התלמיד את רבו, נוצרת בין הרב לתלמידו זיקה הדדית. אף התלמיד נותן לרבו משלו, ובכך קולט אף הרב דבר מה המצוי בנפש תלמידו. אישיותו של התלמיד נבחנת אצל רבו, ואולי אף משפיעה עליו ונמזגת בו. אפשר שאף לכך כיוון אותו שר שתיאר את אלישע כמי "אשר יצק מים על ידי אליהו". יציקת מים במשמעות סמלית של יציקת רוח... אלישע "אשר יצק מים על ידי אליהו" הוא אפוא לא רק המשרת שהפנים את דמותו של רבו, ועל כן ראוי להיות יורשו וממשיכו, אלא גם זה ששימש את רבו בדרך של נתינה לרבו. יציקת המים על ידי אליהו מסמלת אולי את יציקת רוחו של אלישע לפני רבו ואת הלגיטימציה שזוכה רוח אלישע מידי רבו של אליהו.

הרב יצחק עראמה, עקידת יצחק, פרשת בראשית שער ד

שהישרה המגעת מהשלמים לזולתם, היא על שתי מדות:

האחת, מה שילמדו מהם מצד מנהגייהם ומעשייהם הטובים וישרים, כי זה אשר יקראוהו שימוש חכמים. כי זוכים להיות עמם במחיצתם, רואים בהם תמיד ולומדים מהם ועושים כמעשייהם. כמו שאמר: "ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל" (שמות לג, יא). גם באלישע "אשר יצק מים על ידי אליהו" (מלכים ב ג, יא).

והשנית, אשר לא זכו לשמושם וזכו לשמוע מפיהם דברים נכוחים ומוסרים נעימים ודברי תוכחות וכבושים כדרך הדרשנים שיצא שמם בעולם. ומהמבואר שהדרך הראשון הוא יותר חזק בהישרה הרבה מאד מהשני. כי יותר ממה שילמד האדם מהדיבור, ילמד ויתפעל ממראה עיניו אשר יראה מעשים בכל יום. וכמו שכתוב "גדולה שמושה של תורה יותר מלימודה" (ברכות ז ע"ב).

- מהן שתי הדרכים ללמוד מידות טובות מאדם אחר לפי דברי הרב עראמה?
- איזו דרך עדיפה ומדוע?
- הביאי דוגמא לדבר שלמדת מאדם אחר דרך "דוגמא אישית" והתבוננות במעשיו

תלמוד בבלי בכא מציעא דף פד עמוד א (מתורגם)

כאשר נפטר רבי שמעון בן לקיש, היה רבי יוחנן מצטער אחריו מאד. אמרו חכמים: מי ילך וישיב את דעתו? ילך רבי אלעזר בן פדת שמחודדות שמועותיו. הלך וישב לפניו.

כל דבר שהיה אומר רבי יוחנן, אמר לו רבי אלעזר: יש ברייתא שמסייעת לדבריך. אמר לו רבי יוחנן: אתה כמו בן לקיש? בן לקיש כאשר הייתי אומר דבר, היה מקשה לי עשרים וארבע קושיות ואני הייתי מתרץ אותן בעשרים וארבעה תירוצים, ומתוך כך התבררה השמועה שאמרת. ואתה אומר לי ברייתא שמסייעת לדברי? האם אני לא יודע שדבר נכון אמרת? ! היה רבי יוחנן, הולך וקורע בגדיו ובוכה, ואומר: היכן אתה בן לקיש? היכן אתה בן לקיש? והיה צווח עד שנטרפה עליו דעתו ביקשו חכמים רחמים עליו, ונחה נפשו

- מה מאפיין את דרך לימודו של רבי אלעזר בן פדת?
- מה אפיין את דרך לימודו של ריש לקיש?
- למה רבי יוחנן לא יכול להשלים עם פטירתו של ריש לקיש?
- מה מסמלת קריעת הבגדים ע"י רבי יוחנן?

הרב חיים מוולוז'ין, רוח חיים אבות פרק א משנה ד

"...יוסי בן יועזר אומר:

יהי ביתך בית ועד לחכמים, והוי מתאבק בעפר רגליהם, והוי שותה בצמא את דבריהם" יהי ביתך בית ועד כו'. יתכן לפרש כי במ"ח דברים שהתורה ניקנית בהם כמבואר לקמן, אחד מהם הוא "המחכים את רבותיו" (אבות ו, ו) על ידי שאלותיו החריפים וממילא רווחא שמעתתא [=השמועה מרווחת, מתבהרת]. והנה הלימוד נקרא מלחמה כמו שאמרו: מלחמתה של תורה (סנהדרין קיא ע"ב). אם כן גם התלמידים לוחמים יקראו, וכמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה:

" 'אשרי הגבר אשר מלא את אשפתו מהם לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער' (תהילים קכז, ה). מאי את אויבים בשער? אמר רבי חייא בר אבא: אפילו האב ובנו, הרב ותלמידו, שעוסקין בתורה בשער אחד, נעשים אויבים זה את זה, ואינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה, שנאמר: "את והב בסופה" (במדבר כא, יד), אל תקרי בסופה אלא בסופה" (קידושין ל ע"ב). ואסור לו לתלמיד לקבל דברי רבו כשיש לו קושיות עליהם. ולפעמים יהיה האמת עם התלמיד, וכמו שעץ קטן מדליק את הגדול. וזה שאמרו: "יהי ביתך בית ועד לחכמים, והוי מתאבק..." מלשון "ויאבק איש עמו" (בראשית לב, כה) שהוא ענין התאבקות מלחמה כי מלחמת מצוה היא וכן אנו נגד רבותינו הקדושים אשר בארץ, ונשמתם בשמי מרום המחברים המפורסמים. וספריהם אתנו. הנה על ידי הספרים אשר בבתינו, בתינו הוא בית ועד לחכמים אלה, הוזהרנו גם כן וניתן לנו רשות להתאבק וללחום בדבריהם ולתרץ קושייתם. ולא לישא פני איש רק לאהוב האמת. אבל עם כל זה יזהר בנפשו מלדבר בגאווה וגודל לבב באשר מצא מקום לחלוק וידמה כי גדול הוא כרבו או כמחבר הספר אשר הוא משיג עליו וידע בלבבו כי כמה פעמים לא יבין דבריו וכוונתו. ולכן יהיה אך בענווה יתירה. באמרו אם איני כדאי "אך תורה היא וללמוד אני צריך" (ברכות סב ע"א). וזהו שאמרו הוי מתאבק כנוזכר לעיל. אך בתנאי בעפר רגליהם רצה לומר בענווה והכנעה ולדון לפנייהם בקרקע.

- מהו הדימוי שמציע רבי חיים מוולאז'ין ללימוד?
- איך הוא מפרש את המשנה באבות "והוי מתאבק"?
- מה הסייג החשוב שהוא מדייק מן המילים "בעפר רגליהם"?

הרב יוסף דב סולוביצ'יק, "הברכות ביהדות", ימי זיכרון, עמ' 31

היהדות פיתחה השקפה מקורית מופלאה לאמור: ברכת "פרו ורבו" לא נתייחדה לעולם הטבע בלבד, אלא אף בעולם הרוחני-מטאפיזי מהדהדת ברכתו זו... שאף את עולם הרוח והנשמה טבעו הבורא במטבע של "זכר ונקבה ברא אותם", להיות בו הכל משפיע ומושפע, נותן ומקבל, בר כוח יצירה פעיל ובר יכולת סבילה ללבישת צורות. זהו שאמרו חז"ל: "בשעה שברא הקב"ה את אדם הראשון, בדו פרצופין בראו" - כלומר, כל אדם בעולם מורכב מדו-פרצופים, מדוכרא ונוקבא [מזכר ונקבה], כל אדם הוא משפיע ואף מקבל כאחד. יש בו הכוח היוצר וגם החומר ההיולי הנכנע ליוצר. למשל: הרבי היושב ומלמד את תלמידיו ושפתיו נוטפות להם דברי תורה וחכמה. הרי הוא היוצר, הדוכרא, ואילו תלמידיו המקשיבים, שהוא במחשבתו המבוטאת מפרה כעין זרע את מחשבותיהם ואת רגשותיהם - הם הנוקבא, כנאמר: "יערוף כמטר לקחי תזל כטל אמרתי כשעירים עלי דשא וכרביבים עלי עשב". והנה לפתע קם תלמיד בעל ראש ממולח וחריף ושואל שאלה לפני רבו. הרי שאלתו מעוררת את חשיבתו של רבו עד שמחשבותיו מתחילות לנטות לכיוון חדש ואור חדש מאיר אל פני הרבי. התלמיד הטיל ברבו גרעין קטן, שלפעמים עושה פרי ומתפתח לפרח נהדר, והרי זה מתחלפים ביניהם התפקידים. התלמיד, הנער הצעיר בעל העיניים השחרות והבעת פנים של סקרנות, נהיה בבחינת דוכרא המשפיע, ואילו הרבי נהיה לפתע בבחינת נוקבא, הנפעל ומקבל שפע.

- כיצד באה לידי ביטוי ברכת "פרו ורבו" בעולם הרוחני?
- מיהו המשפיע ומיהו המקבל בעת לימוד התורה?

